MONITOR

Na R. P. 1776.

Nro: LXXVI.

Dnia 21. Września.

Kontynuacya Monitora Nro LXX. dnia 31. Sierpnia o umnieyszeniu nędzy ludzkiey.

4. ZDa się potrzebną być rzeczą, aby każda osoba urząd publiczny sprawuiąca, cześć religii, swoiego wyznania, iawnie okazywała, przetoż aby w świątnicy odprawuiącemu się nabożeństwu przytomna znaydowała się, abowiem może się zgorszyć lud pospolity, widząc u wyższych przykład tey, pogardy.

5. Jeśliby kto drugiego pobił w Kościele, abo iakim inſzym ſpoſobem uczynił burdę, a to ieſzcze pod czas ofiary y nabożeńſtwa, we dwoie większą powinien ponieść karę, niż gdyby na inſzym mieyſcu to ſię ſtało.

6. Niektory Filozof w Ateniech, w te słowa zaczął mowę. Czy ſą Bogowie czy nie ſą, nie ieſt rzeczą naſzą dopiero badać ſię. Ali tu wnet mu milczenie nakazano, y na wygnanie posłano, z tey ſzczegulnie przyczyny, iż tym ſpoſobem ſwoiego mowienia, zdał ſię nieiako podać w wątpliwość, bytność Boga. Z tąd ia ſądzę, kto w Boga nie wierzy, w ſpołeczności, znośnym być nie powinien.

7. Gdy przyſięga, wielkim ieſt ſpołeczności związkiem, ktorey świątość, naywyżſzego ſzacunku, idzie za tym; aby iey wykonanie, było nayuroczyſtſzym zakładem. Kto zoſtanie przekonanym o krzywoprzyſięſtwo, taki naypierwey powinien nadgrodzić ſzkodę, potym zaś ukarany wiecznym bydź

wię-

więzieniem. Zbyt to jest małą rzeczą, czego żądamy po ludziach aby nie kłamali. (*)

8. Cokolwiek się o czarach, wrożkach y innych nadprzyrodzonych sztukach między pospolstwem rozszerza wieści, szczeremi są baykami y plotkami. Z gruntu tego doświadczono, y nie masz potrzeby tracić czasu, na przeświadczenie wywołanych bałamuctw.

9. Ktory przeciwko Zwierzchności społeczeństwa spisek czyni, abo na życie godzi, niech na wieki w więzieniu zostanie, niech pewnych czasow rozgami smagany będzie, á dla lica zbrodni, rozpalonym żelazem na czele wypiątnowany. (**)

10. Fałszerzow monety, skazać okutych do robot wiecznych w mennicy; taka kara, dosyć dotkliwie iest czułą, á

 dla

(*) u Egipcyan krzywoprzysięstwo, śmiercią było karane.

(**) To piątno na czele, y dla tego iest potrzebne, aby winowayca gardłowy nie mogł bydź zataiony, po ucieczce z więzienia.

dla ſtanow pożyteczną, iako uſkuteczniona pracą.

11. Można za regułę powſzechną przepiſać: iż ci, co właſną ręką śmierć ſobie zadaią, rozum tracą, wyiąwſzy mało przykładow, na wzor Katona. Kiedy zatym Bog takiego człowieka ſądzić raczy (*iako ſię ſpodziewać trzeba*) nie podług uczynku oſtatniego, ale podług całego życia, czemuż ludzie okrutną hańbą ważą ſię zmarłego lżyć ciało, czyż nie doſyć zoſtał ukaranym przez ſtratę rozumu y życia? ale znowu, coż czynić, gdy ta choroba ſzaleńſtwa, przechodzi w Epidomiczną, iako ſię wyżey mowiło o damach Greckich? oto: obwołano tam, iż ktora kolwiek z niewiaſt ſamoboyſtwem życia dokona, przez trzy dni na rynku nago porzucona zoſtanie: á ta roſtropnie przepiſana kara, iedna y naylepſza; uczyniła ſkutek, że nigdy potym gwałtowney z rąk właſnych śmierci, przykładu nie było.

12. Ktory człowieka nie ſpowinowaconego, bądź on ſtary, bądź młody, ſługa

ga, lub poddany, z umyſłu, ſam przez ſię czy też przez drugiego zabiia: obciążony kaydanami do nayciężſzych robot na całe życie powinien bydź ſkazany, nad to, co trzy abo cztery mieſiące rozgami ćwiczony, nad to, na znak zaboyſtwa na czele piątnowany.

13. Ten zaś co żonę, dziecie, Brata, abo też niewiaſtę brzemienną zatracił? teyże podlegaiąc karze, częściey nad to ieſzcze bity bydź powinien.

14. Ale ktory Oyca abo Matkę życia pozbawił. Jak ſię podoba niech będzie karany, gdyż te monſtrum natury, iako w naywyżſzym ſtopniu gwałci przyrodzenie, tak w ſercach ludzkości, naymniey naturalnie znaydować powinien ulitowania.

[Można dodać tym ſprawiedliwiey, y barziey, kto Oyca Oyczyzny, abo Monarchę, panuiącego zabiia, owſzem rani tylko, zabić poſtanowiony, iako ſię naſzych czaſow (wſtyd wieczny dla oświeconych wiekow) na Krolach, Portugalſkim, Francuſkim y Polſkim nieſzczęśliwie

śliwie praktykowało, aby iak nayſurowiey był karany, gdyż wielkość zbrodni przechodzi wſzelki wymiar kary.]

15. Kiedy zabity zoſtawał na iakim publicznym urzędzie, abo ſwoią pracą ſpoſob miał do życia, zaboyca,pozoſtałey nieboſzczyka żonie, dzieciom, aż do lat wieku 60. lub 80. zabitego,powinien tyle z ſwoich dochodow doſtarczać, ile tamten miał za życia, w niedoſtatku zaś tych, to, co w więzieniu otrzymuie.

16. Jeśli kto nie ze złości, ale przez nieoſtrożność ſtaie ſię komu śmierci przyczyną, ten za ſwoię nieoſtrożność miernie powinien bydź na pieniądzach ſkarany, y te na potomki zabitego ſpadać maią,abo ſię też w więzieniu oſadza, obowiązany na doſyć uczynienie w ſpoſobie wyżey wyrażonym.

17. Jeśli kto zabiie kogo nie przewidzianym cale przypadkiem, od wſzelkiey kary niech wolnym zoſtanie.

18. Zaden wyſtępek nie ieſt lepſzemi obwarowany uſtawami, iako poiedynek

nek, ale wſzyſtkie te, iak do tąd było, prożnemi zoſtaną, ieśli nie wierniey wykonanie uſkuteczni ſię, lepiey byłoby w tey mierze żadnego nie ſtanowić prawa. (*)

19. Kto z umyſłu podrzuca ogień na cudzą ſzkodę, zaraża trucizną wody, abo paſtwiſka, karze podpadać powinien pod liczbą 13. [przydawſzy piętno na czele.]

20. Potwarca y fałszywy świadek te ponoſić powinni kary, ktoreby oſkarżony za przekonaniem ponioſł.

21. Ktoby człowieka mogąc od śmierci nie ratował, połowiczną karę zaboycy, ma otrzymać. (**)

(*) Dla obiaśnienia: w pierwſzym liście o Włoſzech (patrz Merkur: Niemie: w Lutym 1775. na kart: 148.) piſząc o Xięſtwie Toſkańſkim.. „ Rzecz dziwna począwſzy od ſamego Wielkiego Xiążęcia Etruryi do naymnieyſzego obywatela wſzyſcy odziewaią ſię ſuknem z Francyi i Anglii ſprowadzonym, chociaż pod nayſurowſzemi karami przywoz do Kraiu ſukna ieſt zakazany. Prawdziwie coś oſobliwſzego! [dla czego roſtropność radzi raczey znieść takie prawa, ktorego nie wykonanie ieſt powſzechne, aby ſię powaga innych praw nie umnieyſzała.

(**) Te obie uſtawy 20. 21. od Egipcyan wzięte, chociaż drugiey kara zmnieyſzona, trzymano albowiem, że mieć wzgląd potrzeba na niebeśpieczeńſtwo z ratunkiem złączone. [*np.* wpadł kto do rzeki, drugi podaie mu rękę, iuż tym ſamym daie ſię w niebeſpieczeńſtwo, iż może go topień, za ſobą pociągnąć i razem utonąć.]

22. Każda bez męża niewiasta, ktora zachodzi płodem, y rodzi dziecię, od wszelkiey kary niech wolna będzie. Dziecię zaś ieżli tego żąda matka, od Magistratu z publiczney kassy hodowane zostanie, abo gdy wiadomy Ociec, iego staraniu zlecone.

23. Jeśli mimo tey ustawy, płod swoy zatraci, bez wyłączenia karę śmierci pod liczbą 13. naznaczoną, poniesie.

24. Jeśli Małżeństwo przymuszone, stało się abo do powinności stanu nie sposobne, abo Tyrańskim obyczaiem w pożyciu rządzone, abo złośliwie opuszczone, abo niewierne y mażące łoże, tedy bez odwłoki, takowe małżeństwo dla dobra cywilnego y ich samych, rozłączone być powinno.

25. Cudzołostwo, za obżałowaniem obrażoney strony podług okoliczności, więzieniem może bydź ukarane. [iest doświadczenie uwagi godne: we wszystkich Kraiach Europeyskich, gdzie tylko z początkow cudzołostwo śmiercią karano, musiano zamienić na karę pieniężną odkupuiąc gardło. Z tąd się ukazuie, iż bardzo trudno wystepki z miłości zakazaney pochodzące, do szczętu wykorzenić ; owszem zda się nie podobna, zwłaszcza patrząc na Turkow. Ci, niewiasty swoie zamykaią, y tym sposobem uwiarować od cudzołostwa usiłuią,iednak nie mniey broniona miłość, wstępnie otwiera bramy, y przechodzi. Coż więc czynić? Boga naśladować, ktory wszystkie wszystkich nie dostatki tak miarkuie y rozrządza, aby powszechnemu dobru y doskonałości nie były przeciwne.]

26. Pod karą winną zaboycy, nikomu aby wolno nie było, żonę czy corkę poścignioną na cudzołostwie,śmiercią nabawiać, gdyż złoczyńca może żonę swoię zatracić, á potym o cudzołostwo obwiniać.